

РОЗДІЛ IV. КРАЄЗНАВЧІ СТОРІНКИ

УДК 821.161.2.09(092)

В'ячеслав Лоха,
Анатолій Лоха
(Переяслав-Хмельницький)

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І ПЕРЕЯСЛАВСЬКІ КРАЄВИДИ

У статті на основі спеціальної літератури авторами робиться спроба висвітлити творчість Тараса Шевченка під час перебування його в Переяславі та на Переяславищині.

З особливою «закоханістю» ставився до провінційного Переяслава славнозвісний поет Тарас Шевченко, який чотири рази (двічі 1845 р. та двічі 1859 р.) перебував у місті на запрошення свого близького друга Андрія Козачковського (1812-1889), професійного місцевого лікаря. Він написав тут кілька незабутніх поезій та залишив колекцію малюнків, що відображають місцеві краєвиди. Зауважимо, що митець виконував на Переяславищині спеціальне завдання Київської археографічної комісії. Малюнки аквареллю, зарисовки олівцем та фрагменти фольклорних записів – це частинка того, що побачив, пережив та душею відчув митець упродовж кількох місяців своїх мандрів. Завдяки Тарасу Шевченку маємо нині те, що збереглося лише на пожовклому папері, але не все вже існує реально – невблаганний час і нерозважлива людська діяльність знищила багато з того, що було б до сьогодні цінним для культури та громадськості України.

Двомісячне перебування митця в Переяславі сприяло його творчому піднесенню. З-під його пера за осінь-зиму 1845 р. вийшли відомі твори: у Переяславі – поеми «Наймичка», «Кавказ», вірш Заповіт» та фактично завершена ним рукописна збірка «Три літа»; у В'юнищах – «І мертвим, і живим», «Холодний Яр», «Давидові Псалми», «Маленькій Мар'яні», «Минають дні, минають ночі». Цей творчий період у житті поета в літературі називають Переяславською осінню Кобзаря.

У Переяславі пролунав заклик Тараса Шевченка до українців здобувати волю в нещадній боротьбі з поневолювачами. І до нині лишаються актуальними і пророчими рядки поезії славного поета.

Методологічною основою роботи стали принципи історизму, системності та наукової об'єктивності. Вони зумовили поєднання загального, особливого і специфічного, конкретний аналіз означених явищ за певних умов, а також адекватну інтерпретацію текстів джерел.

Ключові слова: Тарас Шевченко, Переяслав, Андруші, церква, храм, поет, митець.

У 2014 році відзначалось 200-річчя від дня народження видатного поета. Без сумніву, найкращий спосіб вшанувати великого українця – ще раз на мікрорегіональному рівні прослідкувати «Тарасові шляхи», заново перечитати рядки його величних творів і усвідомити Батьківщину його думками. Творча «скарбниця» митця неперевершена своєрідною поезією, цінна на краєзнавство, фольклор і дає можливість кожному пізнати та зрозуміти життєву і творчу долю Т. Шевченка, відкрити для себе прагнення кобзаря.

У далекому Петербурзі (восени 1841 або на початку 1842 рр.) А. Козачковський (у той час він працював лікарем у морському відомстві після закінчення Петербурзької медико-хірургічної академії) познайомився із Т.Шевченком і відтоді до кінця свого життя підтримував з ним дружні взаємини, а коли поет тяжко занедужав, лікував його [8, с. 355].

У 1845 р. (серпні, жовтні) поет приїздив до Переяслава, роблячи замальовки старожитностей, зупиняючись у будинку свого приятеля, котрий у той період займався лікарською практикою і викладанням медицини у семінарії. Зокрема зі згадок А. Козачковського відомо, що: «В серпні цього [1845] року він несподівано відвідав мене у Переяславі, проживши у мене два тижні. Не можу не згадати вечір 19 серпня 45 року. Товариство, переважно молодь, гамірно бенкетувало за столом, Шевченко був у справжньому натхненні; напроти нього, на протилежному кінці столу, стояв, не зводячи погляду з поета, з келихом у руці пан поважного віку, походженням німець, віросповіданням протестант. «Оце – батько! Йй-богу, хлопці, батько! Будь здоров, батьку!» – високо підіймаючи келих, проголосив німець, і потім ми всі називали його батьком» [9, с. 23].

«У жовтні того ж року Шевченко приїхав до мене знову, хворий, і прожив у мене близько двох місяців (Саме тут, тяжко занедужавши, 31-річний Т. Шевченко поринув у глибокі думи і написав геніальні рядки «Заповіту» – «Як умру, то похороните...» – *Авт.*). Уранці він звичайно писав, зовсім не прагнучи залишитися наодинці. Він писав ніби граючись. [...] Вечір минав у розмові, що тривала майже завжди години до другої. Обмірковуючи його досить недавній вихід із стану простого наймита, я дивувався його розвитку і різноманітності його знань, які давали йому щовечора новий привід для розмови. Іноді він читав Біблію, відзначаючи місця, що вражали особливою величчю думки; на жаль, ця Біблія під час пожежі згоріла. [...]

У зв'язку з ремонтом мого будинку він переїхав у с. В'юнище до поміщика С.Н. Самойлова, де прожив близько місяця. У цей час він запропонував мені намалювати мій портрет; замість цього я просив намалювати мені його портрет. Він узявся за роботу і закінчив її, залишалася незначна обробка, тому, їдучи в Яготин до князя Рєпніна, він узяв портрет, пообіцявши мені незабаром надіслати його; це був портрет, зовсім не схожий на всі існуючі тепер; це був портрет не Т.Г. Шевченка, а портрет народного поета, вдало схоплений у хвилину його поетичного натхнення; на жаль, я не одержав його, і він втрачений безповоротно...» [7, с. 77-78].

Двомісячне перебування митця в Переяславі сприяло його творчому піднесенню. З-під його пера за осінь-зиму 1845 р. вийшли твори: у Переяславі – поеми «Наймичка», «Кавказ» (написана внаслідок загибелі на Кавказі його товариша Якова де Бальмена у Даргинському поході цього ж року), присвята «Шафарикові» до поеми «Єретик» та означений вірш «Заповіт» (він завершив ним рукописну збірку «Три літа»); у В'юнищах – «І мертвим, і живим», «Холодний Яр», «Давидові Псалми», «Маленькій Мар'яні», «Минають дні, минають ночі» [6, с. 108, 112; 8, с. 355]. Цей творчий період у житті поета в літературі називають Переяславською осінню Кобзаря. Цікаво й те, що до написання вірша «Маленькій Мар'яні» Т. Шевченка спонукало побачене у переяславському селі: тяжке становище дівчини-кріпачки. За давньою в'юнищанською легендою, коли він одного морозного дня йшов вулицею села, то назустріч йому прямувала вродлива дівчина, яка несла воду на коромислі. Кароока, гарна, як маків цвіт, а одягнута в лахміття. Поета вразила краса дівчини та її вигляд. Він спитав, чия вона така гарна. Дівчина відповіла, що сирітка, працює у заможних Крячків за харчі, а звати її Мар'яною. Шевченко обвів її сумним поглядом і дав їй монету, щоб купила собі хустку. А сам пішов швидко, похиливши голову [6, с. 111].

У місті Т. Шевченко змалював і описав церковні пам'ятки давнього Переяслава: комплекс Вознесенського монастиря, Покровський і Михайлівський храм та інше [9, с. 20-29]. У своєму звіті, зробленому на завдання Археографічної комісії, митець наголошував на тому, що: «Переяслав и его окрестности были бы чрезвычайно интересны своими укреплениями и курганами, но о них сохранились только названия и почти никаких преданий в народе ... » [6, с. 107].

У розділі «Переяслав» археологічних нотаток Т. Шевченка є такі записи: «3. Бывший монастырь, ныне Соборная церковь во имя Вознесения Господня, построенная

1701 года гетманом Мазепою, великолепная снаружи и до невозможности искажена внутри возобновлениями. В ризнице хранится удивительное по работе Евангелие, приношение гетмана Мазепы. Московской печати 1698 года с надписью на оправе славянскими буквами: Сіе Евангеліє справилось коштом и накладом: его царского пресвітлого величества войска Запороского Гетмана, и славного чину Святого Апостола Андрея кавалера Іоана Мазепы 1701 іюня въ 1 день. Делалъ иноземець Дробушь. [...]

В скромной семинарской библиотеке хранится два Евангелия, писаны на пергамене изящными славянскими буквами, чернилом и киноварью – с прекрасными разноцветными рисунками по золоту. Первое писано в 7053 году. [...]

Второе Евангелие, также на пергамене, изящнее и роскошнее первого, писано малороссийским наречием 1556 года (Пересопницьке євангеліє – *Авт.*), с надписью на краях первых листов:

Сіе Евангеліє прислано и дано отъ Ясневельможного Его милости пана, пана Іоана Мазепы, войскъ его царского пресвітлаго величества запорозких, обоихъ сторонъ Днипра Гетмана, и славного чина Святого Апостола Андрея кавалера до престола Переясловского епископского, который отъ его жъ милости созданъ отьновлень, и драгоценными утварьми украшенъ при преосвященномъ епископи Захаріи Корниловычи року 1701 апреля 31 (17 квітня – *Авт.*) день» [8, с. 214-215]..

Вознесенський собор та інші храми Переяслава Т. Шевченко згадував у повісті «Близнецы»: «Сам же город Переяслав, как и вообще города, издали кажется в тумане, но над городом из тумана выходила белая осьмиугольная башня, увенчанная готическим зеленым куполом с золотою главою. Это соборный храм прекрасной, грациозной, полурукоко, полувизантийской архитектуры, воздвигнутый знаменитым анафемой Мазепою в 1690 году. Другая же темная деревянная башня с плоской осьмиугольной крышей полуотделяется от серенького фону. Это Успенская церковь, прославленная в 1654 году принятием присяги на верность московскому Алексею Михайловичу царю гетманом Зиновием Богданом Хмельницким со старшинами и с депутатами всех сословий народа украинского» [8, с. 17].

Переяславські храми поет описував також на інших сторінках повісті, де головний герой Никифор Сокира відвідує їх під час недільних богослужінь: «Каждое воскресенье и каждый праздник он ездил к обедне с женою в соборный храм Благовещения (тут, очевидно, йдеться про Вознесенську церкву – *Авт.*). Вместе с прекрасной, гармонической архитектурой храма на него действовало и пение семинаристов. Но когда поставили в храме новый иконостас, гармония архитектуры исчезла. И он стал ездить к обедне в Успенскую церковь... Но когда, возобновляя исторический памятник этот, из шести куполов уничтожили пять, экономии ради, то он стал ездить к Покрову (йдеться про храм Покрови Пресвятої Богородиці – *Авт.*)» [8, с. 26-27].

Про час перебування Т. Шевченка в Переяславі відомо з листа А. Козачковського до О. Бодяньського від 20 вересня 1845 р. із зазначенням, що поет приїхав до Переяслава після 10 серпня: «9 днів, що він прожив у мене, як не були: змалював церкву соборну, Покрову і Михайла, хрест у каплиці» [5, с. 134]. Сам же короткий опис церкви Покрови Т. Шевченко подав у повісті «Близнецы»: «...Церковь во имя Покрова, неуклюжей и безхарактерной архитектуры, воздвигнутая в знамение взятия Азова Петром Первым полковником переяславским Мировичем, другом и соучастником проклинаемого Ивана Мазепы ... » [8, с. 27].

Очевидно, що маленькі куполи по відношенню до масивних стін храму виглядали не пропорційно й порушували загальну симетрію культової споруди. Відносно невелика верхня частина храму за місцевою легендою пояснюється тим, що гетьман Іван Мазепа дав зрозуміти фундатору Покровської церкви, переяславському полковнику Івану Мировичу, що не варто її будувати вище від Вознесенського собору. За легендою, Іван Мазепа сказав одного разу Івану Мировичу: «Есть люди», – «которые заботятся о приобретении богатых

экипажей и ими щеголяют; строят пышные здания и ими тщеславятся, а мы с тобою начали строить храмы, кажется, не для того, чтобы щеголять друг пред другом». «Так, ясневельможный гетмане, – отвечал ему полковник, – я никогда не думал об этом; строил так, как мне казалось лучше. Я никогда не осмеливался выказывать себя пред народом» [1, с. 589-590]. Церква була вже збудована до половини і Мирович після цієї розмови наказав скоріше її закінчувати. Незважаючи на поспішність будівництва, церква мала своєрідну красу та вражала своєю величністю, проте куполи порівняно з Вознесенським собором були меншими.

Існує й інше більш вірогідніше пояснення непропорційності куполів. А саме у 1809 р. будівля була пошкоджена пожежею, через яку згоріли верхні нави, тому наступного року неможна Покровська громада відтворила неоригінальні купола.

У письмових джерелах збереглася ще одна місцева легенда про Івана Мазепу, яка пов'язана з цим храмом. Коли досвічений керманіч булави плекав думки відійти від Росії і одного разу, проїжджаючи повз Покровську церкву, впав з коня і забився. Населення, проводжаючи його, вжахнулося і з натовпу почулися вигуки: «Це не к добру, що наш вельможний упав!» [1, с. 591]. Ніхто з оточуючих не знав, що коїлося в його душі. Можливо, щось потаємне на рівні підсвідомості попереджало гетьмана про майбутню невдачу. За переказом, Мазепа негайно увійшов до храму, ставши на коліна перед іконою Божої Матері, довго молився, при цьому сльози котилися з його очей [1, с. 591]. Невдалий кінець задумам гетьмана відомий. Після битви під Полтавою 27 червня 1709 р., разом зі шведським королем Карлом XII він змушений був відійти в турецькі володіння. У ніч з 20 на 21 вересня 1709 р. у молдавських Бендерах І. Мазепа помер.

Далі поет у своїй повісті описує, що «... В этой церкви (Покровській – *Авт.*) хранится замечательная историческая картина кисти, можно думать, Матвеева, если не иностранца какого. Картина разделена на две части: вверху – Покров Пресвятыя Богородицы, а внизу – Петр Первый с императрицей Екатериной I, а вокруг их все знаменитые сподвижники его. В том числе и гетман Мазепа, и ктитора храма во всех своих регалиях.

Прослушавши литургию, Никифор Федорович подходил к образу Покрова и долго любовался им и рассказывал своей любопытной Прасковии, что такие были за люди, под кровом Божия Матери изображенные.

Иногда он рассказывал с такими подробностями про Даниловича (Йдеться про князя Олександра Даниловича Меншикова, який за вказівкою Петра I зруйнував Батурин – *Авт.*) и разрушенный им Батурин, что Прасковья Тарасовна наивно спрашивала мужа: «За что ж она его покрывает?» [8, с. 27].

Згодом, поезія Т. Шевченка потрапила в поле зору жандармів царської охоранки, яка звинувачувала його в антиімперській діяльності й без суду, відправила на 14 довгих років у далекі Оренбурзькі степи рядовим солдатом. У ненависному засланні поет постійно «поринав» у спогади переяславських краєвидів, які описував у листі до А. Козачковського.

«Новопетровское укрепление. 1852 Июля 16

[...] Живу, можно сказать, одним воспоминанием, да и кто им не живет! Помните ли нашу с Вами прогулку в Андруши и за Днепр в Монастырище на гору? Вспомните тот чудный вечер, ту широкую панораму и посередине ее длинную, широкую фиолетовую ленту, а за лентой фиолетовой блестит, как из золота кованный, Переяславский собор. Какая-то чудная, торжественная тишина. Помните, мы долго не могли промолвить слова. Пока, наконец, белое, едва заметное пятнышко не запело:

Та яром, яром за товаром...

Чудный вечер! Чудный край! И песни дивные! Много добрых воспоминаний сохранил я о старом Переяславе и о тебе, мой искренний друже! Кланяюсь всем добрым моим знакомым и особенно доброму гостеприимному Степану Никифоровичу Самойлову (власнику с. Вюнище у якого Тарас жив – *Авт.*) [...]

Искренне твой Т. Шевченко». [8, с. 61-62].

У цьому ж листі поет інформує про тяжкі умови свого перебування в Новопетровському укріпленні (розташованому у найсуворішому за природними умовами закутку Середньої Азії – у крайній західній точці півострова Мангишлак на східному березі Каспійського моря. Навколо простягався кам'янистий, випалений солончакуватий степ): «По прибытии моем в здешний край я два года сряду страдал скорбутом (хвороба на цингу виникла через перебування його в Аральській експедиції, учасники якої переважно харчувалися солониною і сухарями – *Авт.*) и головою болью. Дальний поход (от Орской крепости до Аральского моря) и продолжительное купанье в море были причиной того, что показались у меня на всем теле, особенно на ногах, золотушные нарывы, ..., а теперь повторяется та же боль и прыщи на голове точно такие, как были и в 1844 году» [...]. Теперь нужно бы вам написать о нравственном моем жьити-бытии. Но оно так скверно, что и писать не хочется, а коли говорить хорошего нечего, то лучше молчать. Живу я, можно сказать, жизнью публичною, сиречь в казармах, муштруюсь ежедневно, хожу в караул и т.д., одно слово, солдат, да еще солдат какой! Просто пугало воронье. Усища огромные. Лысина, что твой арбуз... [8, с. 61].

У листі від 14 квітня 1854 р. Т. Шевченко дякував А. Козачковському за надіслану грошову допомогу (10 рублів) і радив йому поїхати з родиною до Андрушів: «Друже мій милостивий! Як получиш сіє нехитростное посланіє моє, то вибери хороший погодний день та повели запрягти у бричку коні, та возьми посади коло себе жіночку свою і діточок своїх невеличких, і поїдьте собі з Богом у Андруші, погуляйте собі гарненько у архієрейському гаї, та, гуляючи попід дубами та вербами, згадай той день, як колись перед вечером ми з тобою в Андрушах гуляли.

[...] Мені тепер здається, що й раю кращого на тім світі не буде, як ті Андруші, а вам там то, може, навіть остило дивиться на сині Трахтемировські гори. Боже мій, Господи єдиний! Чи гляну я на ті гори коли-небудь хоч одним оком? Ні! ніколи я їх не побачу! А хоч і побачу, то, може, з того світа, або на сім світі присняться коли-небудь.

А! цур йому. Лучше його й не згадувать, а то як згадаю що-небудь про нашу бідную Україну, то сльози так і закапають із старих очей» [8, с. 78].

Неповторні краєвиди Андрушів митець зобразив на своєму малюнку – дорога понад озером Станіслава до садиби, в якій видно корпус для архієрейського хору та дерев'яної церкви, збудованої в 1768 р. Цікаві відомості про Андруші подає шевченкознавець П. Жур: «Невелике старовинне село Андруші з його 219 казенними селянами розкинулося за сім верст від Переяслава – поблизу Дніпра при впаданні в нього річки Трубіж. У Чернечому гаю з віковими дубами й липами, у фруктовому саду на березі озера Станіслава стояла архієрейська садиба – старовинної архітектури будинок на п'ять кімнат з теплою домовою церквою і корпусом для архієрейського хору, – про яку згадує поет у «Близнецах».

Шевченко замалював у свій альбом два андрушівські пейзажі. На одному з малюнків – хата, в якій за переказами, бував поет, а на другому – шлях зі старими вербами, що веде до церкви і великих будівель архієрейської садиби. Архієрейський будинок не міг не зацікавити поета інтер'єрами. Двері та стіни його були прикрашені різними малюнками і латинськими написами, не позбавленими гумору та дотепності. Так, при вході до будинку, у сінях, на дверях погрібця були намальовані груші, яблука та інші плоди, а біля замка латиною значилось: «Прекрасне важно досяжне». На дверях приймальної, до якої входили відвідувачі, була зображена сорока з роззявленим дзьобом, з якого виходили слова: «Так та як, а нічого ґрунтового». На дверях архієрейського кабінету був зображений під деревом автор, котрий розпочав свій твір пишномовно, а закінчив абияк. Напис унизу гласив: «Гори мучаться пологами, і народжується миша»? [4, с. 121-122].

Сумно й те, що у 1970-х рр. мальовничі Андруші, В'юнище, Козинці, як і багато інших придніпровських сіл, були затоплені радянськими «верховодами» під час спорудження водосховища Канівської гідроелектростанції. Храм Св. Георгія стараннями

видатного музейника України Михайла Івановича Сікорського перенесли до Переяслав-Хмельницького музею народної архітектури і побуту (нині – НІЕЗ «Переяслав»).

У червні 1859 р., після заслання, Т. Шевченко нарешті навідався до А. Козачковського, який спочатку не зовсім упізнав у постарілому, лисому, сутулому чоловікові свого давнього приятеля, стомленого від солдатчини, лише одні очі («живі, іскристі») нагадували йому поета. Того ж дня у місті відбувався великий ярмарок, тому давні друзі вирішили відвідати торгову площу. А потім, по обіді, поїхали порибалити в с. Козинці до Дніпра. Т. Шевченко часто тоді проводив час у розмовах із рибалками [8, с. 114].

Зі спогадів А. Козачковського про Т. Шевченка відомо й те, що «...Нетерпіння якнайшвидше побачити «Дніпро широкополий, і гори, і кручі» спонукало його, не чекаючи, коли запряжуть коней, піти пішки ... Увечері ловили рибу на Дніпрі, правда, не зовсім вдало, зате тиха українська ніч з мірадами зірок на чистому небосхилі, ніби навмисне в усій чарівній своїй величі, вітала так давно знайомого їй поета. Дивлячись на рідні йому картини природи, поет сказав: «Яке гарне буття поета, якби він міг бути тільки поетом і не громадянином» [2, с. 700]. Відомо, що поет хотів оселитися поруч Дніпра (між Каневом і Пекарями на місці сучасної метеостанції біосферного заповідника Київського національного університету ім. Т. Шевченка) [3], наголошуючи про свої наміри у творах: «Неначе над Дніпром широким, / В гаю – предвічному гаю, / Поставлю хаточку, садочок / Кругом хатини насажу, / Прилинеш ти у холодочок, / Тебе, мов кралу, посажу» [8, с. 373].

Мріяв кобзар і про власну родину, хотів мати дружину та дітей, створив проект майбутньої хати [3], проте не судилося здійснитись його бажанням.

У серпні того ж літа поет востаннє завітав до Переяслава, коли вже збирався вимушено їхати до Петербурга (унаслідок чергового доносу в губернську жандармерію йому було наказано жити там під наглядом столичної охоронки) [6, с. 116]. Т. Шевченко, перебуваючи у сумному настрої, помітив занедбаний стан міста, тому під гнітючим враженням він пише вірш «Якби-то ти, Богдане п'яний ...», у якому він розкрив своє неоднозначне ставлення до діяльності Б. Хмельницького. Поет високо оцінював його, називаючи «козачим батьком», але водночас Т. Шевченко дорікав Б. Хмельницькому за те, що після його смерті укладену ним угоду російський царизм використав для посилення гніту на Україні та знищення її автономії. Схожу картину митець відтворював і на акварелі «Церква Покрова в Переяславі», де змалював переяславський краєвид з церквою і вбогими халупками на другому плані та великою калюжею, в якій купаються свині, – на першому. Цю характерну деталь митець зробив домінантною при описі Переяслава 1859 р. [8, с. 718-719].

У Переяславі пролунав заклик Тараса Шевченка до українців здобувати волю в нещадній боротьбі з поневолювачами. І до нині лишаються актуальними і пророчими рядки поезії славного поета: «Чи ми ще зійдемося знову? / Чи вже навіки розійшлися? / І слово правди і любові / В степи і дебрі рознесли! / Нехай і так. Не наша мати, / А довелось поважати. / То воля Господа. Годіть! / Смиріться, молітьсь Богу / І згадуйте один другого. / Свою Україну любіть, / Любіть її... Во время люте, / В остатню тяжкую минуту / За неї Господа моліть» [8, с. 20]. Інші рядки його твору, так само, як і попередні, наголошують на тому, щоб українці любили свою Батьківщину і кінець кінцем знайшли шлях до храму: «Любіться, брати мої, / Україну любіть / І за неї безталанну, / Господа моліть» [8, с. 11].

Отож, любімо нашу Батьківщину, а тому вже сьогодні, від самого ранку, починаймо творити! Водночас будемо шукати зниклі Свободу та Демократію, бо вороття в минуле не існує.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. А.Т. Покровская церковъ в Переяславе / А.Т. // Киевская старина – № 6. – С. 589-590.
2. Доля: Кн. Про Тараса Шевченка в образах та фактах» / Авт.-упоряд. тексту В.О. Шевчук. – К.: Дніпро, 1993. – 77 с.

3. Іщенко М. З кобзарем в серце «В гаю – передвічному гаю, поставлю хаточку...» / М. Іщенко // Голос України – 22.05.2014 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/Article.aspx>.
4. Жур П. Дума про Огонь. З хроніки життя і творчості Тараса Шевченка / П. Жур. – К., 1985. – С. 121-122.
5. Савченко Ф. Відомості про Т.Г. Шевченка в неопублікованій кореспонденції Бодянського / Ф. Савченко // Україна. – 1930. – № 3-4. – С. 134.
6. Сікорський М.І. На землі Переяславській / М.І. Сікорський, Д.Т. Швидкий. – К.: Наукова думка, 1983 – 254 с., іл.
7. Спогади про Тараса Шевченка. – К.: Дніпро, 1982. – С. 77-78.
8. Шевченко Т.Г. Повне зібрання творів: у 12 т. / Редкол.: М.Г. Жулинський (голова) та ін. – К.: Наукова думка, 2001, 2003. – Т. 2: Поезія, 1847-1861. – 784 с. – (Коментарі); Т. 4: Повісті. – 600 с.; Т. 5: Щоденник. Автобіографія. Статті. Археологічні нотатки. «Буквар южнорусский». Записи народної творчості. – 496 с.; Т. 6: Листи. Дарчі та власницькі написи. Документи, складені Т. Шевченком або за його участі. – 632 с.
9. Шевченко Тарас. Альбом 1845 року / Авт. проекту, упорядкування, передмови та коментарів С. Гальченко. – Дніпродзержинськ: «Андрій», 2012. – 50с., іл. – (Факсимільне відтворення).

REFERENCES

1. A.T. Pokrovskaia cerkov v Pereiaslave / A.T. // Kievskaia starina – № 6. – S. 589-590.
2. Dolia: Kn. Pro Tarasa Shevchenka v obrazah ta faktah / Avt.-uporiad. tekstu V.O. Shevchuk. – K.: Dnipro, 1993. – 77 s.
3. Ishenko M. Z kobzareem v serce «V gay – peredvichnomu gay, postavly xatochku...» / M. Ishenko // Golos Ukraini – 22.05.2014 [Elektronniy resurs] – Regim dostupu: <http://www.golos.com.ua/Article.aspx>.
4. Gur P. Duma pro Ogon. Z khroniki jittia I tvorchosti Tarasa Shevchenka / P. Gur. – K., 1985. – S. 121-122.
5. Savchenko F. Vidomosti pro T.G. Shevchenka v neopublikovanii korespondencii Bodianskogo / F. Savchenko // Ukraina. – 1930. – № 3-4. – S. 134.
6. Sikorsky M.I. Na zemli Pereyaslavskiy / M.I. Sikorsky, D.T. Shvidky. – K.: Naukova Dumka, 1983 – 254 s., il.
7. Spogadi pro Tarasa Shevchenka. – K.: Dnipro, 1982. – S. 77-78.
8. Shevchenko T.G. Povne zibrannia tvoriv u 12 t. / Redkol.: M.G. Julinskiy (golova) ta in. – K.: Naukova dumka, 2001, 2003. – T. 2: Poezia, 1847-1861. – 784 s. – (Komentari); T. 4: Povisti. – 600 s.; T. 5: Shodennik. Avtobiografia. Statti. Arheologichni notatki. «Bukvar yjnoruskii». Zapiski narodnoi tvorchosti. – 496 s.; T. 6: Listi. Darchi ta vlasnicki napisi. Documenti skladeni T. Shevchenkom abo za ego uchasti. – 632 s.
9. Shevchenko Taras. Albom 1845 roku / Avt. proektu, uporiadkuvannia, peredmovi ta komentariv S. Gilchenko. – Dniprodzerginsk: «Andriy», 2012. – 50 s., il. – (Faksimilne vidtvorenna).

Лоха В., Лоха А. Тарас Шевченко и Переяславские виды.

В статье на основании специальной литературы авторами делается попытка осветить творчество Тараса Шевченко во время пребывания его в Переяславе и на Переяславщине.

С особенной «влюбленностью» относился к провинциальному Переяславу знаменитый поэт Тарас Шевченко, который четыре раза (дважды в 1845 и дважды в 1859 гг.) находился в городе по приглашению своего близкого друга Андрея Козачковского (1812-1889), профессионального местного врача. Он написал здесь несколько незабываемых стихов и оставил коллекцию рисунков, отражающих местные пейзажи. Заметим, что художник выполнял на Переяславщине специальное задание Киевской археографической комиссии. Рисунки акварелью, зарисовки карандашом и фрагменты фольклорных записей –

это часть того, что увидел, пережил и душой почувствовал художник в течение нескольких месяцев своих странствий. Благодаря Тарасу Шевченко имеем сейчас то, что сохранилось на пожелтевшей бумаге, но не всё уже существует реально – неумолимое время и безрассудная человеческая деятельность уничтожили многое из того, что было бы в настоящее время ценным для культуры и общественности Украины.

Двухмесячное пребывание художника в Переяславе способствовало его творческому подъему. Из-под его пера за осень-зиму 1845 г. вышли известные произведения: в Переяславе – поэмы «Служанка», «Кавказ», стихотворение «Завещание» и фактически завершен им рукописный сборник «Три лета»; во Выюнищах – «И мертвым, и живым», «Холодный Яр», «Давидовы псалмы», «Маленькой Марьяне», «Проходят дни, проходят ночи». Этот творческий период в жизни поэта в литературе называют Переяславской осенью Кобзаря.

В Переяславе прозвучал призыв Тараса Шевченко к украинцам приобретать волю в беспощадной борьбе с поработителями. И сейчас остаются актуальными и пророческими строки поэзии славного поэта.

Методологической основой работы стали принципы историзма, системности и научной объективности. Они обусловили сочетание общего, особенного и специфического, конкретный анализ указанных явлений при определенных условиях, а также адекватную интерпретацию текстов источников.

Ключевые слова: Тарас Шевченко, Переяслав, Андруши, церковь, храм, поэт, художник.

Lokha V., Lokha A. Taras Shevchenko and Pereyaslav Landscapes.

In the article, on the basis of special literature the authors attempt to highlight the creativity of Taras Shevchenko during his stay in town of Pereyaslav and Pereyaslav land.

A special «love» felt the famous poet Taras Shevchenko to the provincial Pereyaslav, who four times (twice in 1845 and twice in 1859) visited the town at the invitation of his close friend Andrii Kozachivskyi (1812-1889), a professional local doctor. He wrote here a few memorable poems and left a collection of pictures that reflect local views. It is notable that the artist performed at Pereyaslav a special task of the Kiev Archaeological Commission. Paintings in watercolour, pencil sketches and fragments of folk recordings – this is a piece of what the artist saw, experienced and felt by soul within a few months of his travels. Thanks to Taras Shevchenko we have today something that survived only on yellowed paper, but not all is almost real now – the time and reckless human activity has destroyed much of what could be valuable for today's culture and society in Ukraine.

Two-month s artist's staying in Pereyaslav contributed his creative recovery. By his pen during the autumn-winter of 1845 were written the famous works: in Pereyaslav – the poem «The Hireling», «Caucuses», a verse «Testament» and actually completed the manuscript collection «Three years»; in Viunyschi – «For dead and alive», «Cold Ravine», «Psalms of David», «For Little Mariana», «Pass the days, pass the nights». This creative period in the life of the poet in literature is called as Pereyaslav fall of the Poet.

In the town T. Shevchenko depicted and described religious monuments of the ancient Pereyaslav: Ascension Monastery Complex, St. Basil and St. Michael church and others.

In Pereyaslav Taras Shevchenko appealed to Ukrainians to get freedom in the ruthless fight against the oppressors. And up to this day remained relevant and prophetic the lines of poetry of the famous poet.

The methodological basis of the work made the principles of historicism, systematic and scientific objectivity. They led to a combination of general, special and specific, concrete analysis of the mentioned phenomena under certain conditions, as well as an adequate interpretation of the source text.

Keywords: Taras Shevchenko, Pereyaslav, Andrushy, church, temple, poet, artist.

Одержано 15.10.2014.